

Hur laglydnad blir brott

Lydnad till staten har i domstolar dömts till brott i sådana fall där staten bryter mot internationell lag. Enligt domslut vid de internationella rättegångarna efter Andra världskriget har människor internationella plikter som står över nationella plikter.

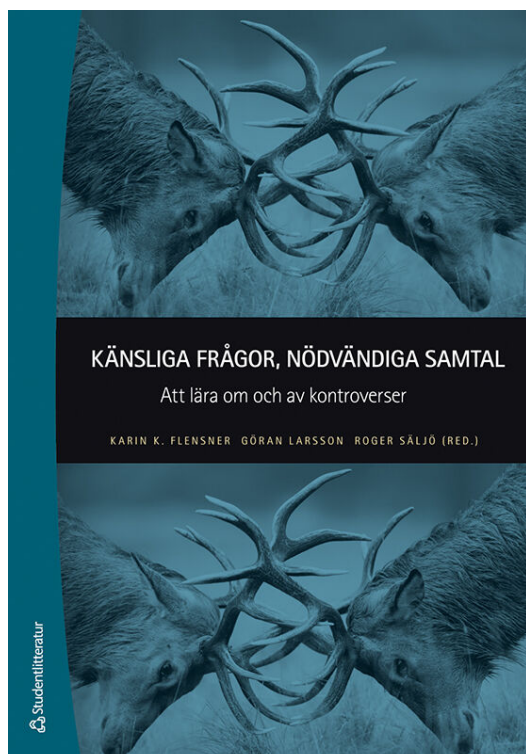
"...the very essence of the Charter is that individuals have international duties which transcend the national obligations of obedience imposed by the individual State. He who violates the laws of war cannot obtain immunity while acting in pursuance of the authority of the State, if the State in authorising action moves outside its competence under international law." (The Law of the Charter The Nuremberg Charter, 1945.)

När staten begår brott mot mänskligheten, kan alltså lydnad till staten bli ett brott.

Per Herngren

2021, version 1.1

Texten är skriven under arbetet med läroboken [*Känsliga frågor, nödvändiga samtal*](#), antologi utgiven av Studentlitteratur, 2021.



Känsliga frågor nödvändiga samtal (Studentlitteratur, 2021)

Referens

Bartonek, A. (2018). *Kampen om kritiken*. Göteborg: Korpen.

Butler, J. (1997). *Excitable speech: A politics of the performative*. New York, NY: Routledge.

Butler, J. (2009). *Krigets ramar – När är livet sörjbart?* Hägersten: Tankekraft förlag.

Butler, J. (2020). *The force of nonviolence*. London: Verso.

Chafe, W. H. (1981). *Civilities and civil rights: Greensboro, North Carolina, and the black struggle for freedom*. New York, NY: Oxford University Press.

Foucault, M. (2009). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Gandhi, M. (1985). *Non-violent resistance*. New York: Schocken Books.

Gandhi, M. (1999). *Collected works of Mahatma Gandhi*. (Volym 36, 41, 51, 54, 76). New Delhi: Publications Division Government of India.

Habermas, J. (2003). *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Lund: Arkiv.

Habermas, J. (1996). *Kommunikativt handlande. Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Göteborg: Daidalos.

Hebert, N. & Jacobsson, K. (1999). *Olydiga medborgare, Om flyktinggömmare och djurrättsaktivister, Demokratiutredningens skrift nr 27, Statens Offentliga Utredningar 1999:101*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

Herngren, P. (1990). *Handbok i civil olydnad*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Herngren, P. (1999). *Civil olydnad – en dialog*. Göteborg: Lindelöws förlag.

Herngren, P. & von Busch, O. (2016). *Mode & Motstånd: Dialoger om befrielse*

och civil olydnad, imitation och politik. Göteborg: Korpen.

King, M. L. (1964). *Letter from Birmingham Jail. Why We can't wait.* New York, NY: New American Library. Översättning av citat Per Herngren.

Pejcic, M. & Rutgersson, T. (2015). Vi har pratat med Per Herngren. *Demokratimodellen Gör din förening livskraftig och inkluderande.* Stockholm: Trinambai.

Peczenik, A. (1995). *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation.* Stockholm: Fritzes.

Pletcher, K. (2020). Salt march. *Encyclopædia Britannica.* Hämtad från <https://www.britannica.com/event/salt-march>.

Premfors, R. Roth, K. (red). (2004). *Deliberativ demokrati.* Lund: Studentlitteratur.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice.* Cambridge, MA: The Belknap Press.

Tarde, G. (1903). *The laws of imitation.* New York: Henry Holt and Company. Från facsimile 2007 by Books on Demand UMI. (Original publicerade texter 1882-1888).

Thoreau, H. D. (1977). *Om civilt motstånd.* Stockholm: Arkturus. (Original publicerad 1849).

Thoreau, H. D. (1995). *Civil disobedience and reading.* London: Penguin Books. (Original publicerad 1849). Översättning av citat Per Herngren.

Fundamentalism i riksdag: postpolitiska

Riksdagsledamöter och ministrar säger ibland att de inte kan stödja civil olydnad eftersom de sitter i riksdagen eller regeringen. Lydnad har upphöjts till

norm för riksdagen. En given norm ersätter därmed kravet på att argumentera för sitt agerande. Lydnaden slipper legitimeras.

Total lydnad till lag är en form av fundamentalism. Lagfundamentalism görs ibland till den normala normen för en organisation. Detta får intressanta konsekvenser. När moraliska, juridiska och politiska argument avfärdas som irrelevanta skapas en ideologi där parlamentsledamöter och ministrar förväntas gå in i totalitär lydnad till lagen.

Lydnaden blir totalitär

Totalitär förstås här som att motsättningar och motstridiga argument avfärdas. Frågan behöver inte avgöras. Den är redan avgjord.

Total lydnad innebär att etiska krav från förtryckta medmänniskor på vårt ingripande avfärdas. Lydnaden upphöjs. Att lydnad och olydnad behöver avgöras med likvärdiga argument utifrån behov och hänsyn kamoufleras bakom den normala normen att lyda.

Valet mellan lydnad och olydnad görs till en ickefråga. Det totalitära i lydnaden kamoufleras effektivt bakom en självklar norm. Normen är laglydnad.

Regering och riksdag går i så fall in i lagfundamentalism. Det är lagens bokstav som råder. Etiska, politiska och rättsfilosofiska argument görs irrelevanta. Medmänniskors krav görs irrelevanta. Förtrycktas krav på ingripanden görs irrelevanta. Det som står i lagen står i lagen.

Det totalitära består av mängder med små handlingar med anspråk på total lydnad. Det totalitära blir dock aldrig totalt. Det totalitära är myller av lydnadshandlingar som gör totala anspråk. Det formar aldrig en stor helhet. Alla motioner i riksdagen om civil olydnad är exempel på hur det totalitära alltid möter motstånd.

Lagfundamentalism och det postpolitiska

Lagfundamentalismens brytning med våra medmänniskors krav på oss, krav på moral och rätt, har även funnits som rörelse inom lagen. En sådan rörelse kallas rättspositivism.

I rättspositivism är lagen sig själv nog. Lagen behöver inte jämlikhet, rättvisa, solidaritet eller moral. Den behöver inte rättfärdigas. Lagen rättfärdigas med sig själv. Lag och lagstiftning bildar sitt eget fundament.

Rättspositivismen har dock fått en svagare ställning i lagpraktik och juridik. Civil olydnad får regelbundet stöd av domstolar, i allt från medborgarrättsrörelsen i USA till dagens användning av civil olydnad vid krig och förtryck, i kampen för jämlikhet och demokrati.

Själva bruket av domare istället för att ersätta dem med tjänstemän som noggrant följer regler är ett bejakande av att beslut behöver tas. Lagen är inte självklar. Vad som är rätt och fel behöver avgöras från gång till gång. En domstol tycks faktiskt fungera mer politisk än riksdag och regering.

Ifall lagfundamentalism tidigare varit del av auktoritära regimer är total laglydnad i dagens demokratier snarare en följd av att parlament alltmer går in i postpolitiskt och postreformistiskt tillstånd. Parlament övergår till att bli administrativa organ som justerar ordningen istället för att reformera och förändra. Idag tenderar parlament att fly det politiska.

Per Herngren

2016 05 18, version 0.1.1

Referens

Habermas, J. Civil olydnad—den demokratiska rättsstatens grundbult. *Retfaerd Nordisk Juridisk Tidskrift*, 35. 1986. (Original publicerat 1985.)

Per Herngren med Otto von Busch, [*Mode & motstånd Dialoger om befrielse och civil olydnad, imitation och politik*](#), Korpen, 2016.

Per Herngren, *Civil olydnad – en dialog*, Göteborg: Lindelöws Bokförlag, 1999.

Per Herngren, *Handbok i Civil Olydnad*, Stockholm: Bonniers, 1990.

Peczenik, A, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Stockholm: Fritzes 1995, s 521-563

Rawls, J. *A theory of justice*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. 1971. s 333-391.

SOU 99:101, Olydiga medborgare, Statens Offentliga Utredningar 1999.

Civil olydnad eller lag-fundamentalism?

Sveriges Television bad mig [svara en tidigare riksdagsledamot som skrivit en debattartikel om civil olydnad](#). Mitt svar är skrivit så att man inte behöver läsa ursprungligt inlägg.

Henrik S Järrels menar att en statschef, eller kung, inte bör främja eller belöna civil olydnad. Argumentet är intressant. De senaste åren har inte så många propagerat för *lag-fundamentalism*. Den har trängts tillbaka. Lagfundamentalism innebär tron på total lydnad mot lagar.

Det var 1999 som Statens Offentliga Utredningar ([99:101](#)) kom fram till att civil olydnad är nödvändigt för att demokratier ska kunna bli demokratier.

Järrel hjälpte mig dock att begripa bättre vad som egentligen hände där i slutet på nittioalet. Tron på att alla medborgare ska vara totalt lydiga har i stort sett försvunnit. Men, och detta är intressant, lag-fundamentalismen har istället överförts till statliga tjänstemän och politiker. Vissa hävdar då att total lydnad är nödvändigt för att statens inre verksamhet ska fungera. Men man bejaktar samtidigt att staten kan göra fel och att medborgare ibland därför behöver civil olydnad för att rätta till tokigheter.

Lagfundamentalism är en utopi

Lagfundamentalism är en vision. Den har aldrig kunnat genomföras. Regeringar, statschefer, avdelningar, institutioner, tjänstemän och även politiker är minst lika lydiga som andra medborgare. Ibland leder detta olyckligtvis bara till tröghet. President John F. Kennedy hävdade att hälften av hans beslut ignorerades. Proportionerna är kanske ungefär samma idag? Vi skulle ofta behöva mer lydnad i våra institutioner. Mycket mer. Ibland räddas dock hotade människor och gemensamma värden genom att tjänstemän inte är speciellt bokstavstroende gentemot enskilda beslut och lagar. De värnar andra viktigare värden, exempelvis andra lagar och överenskommelser.

Total lydnad är omöjligt. Det gäller demokratier såväl som diktaturer. Total lydnad går helt enkelt inte att genomföra. Det finns till och med en aktionsform som kallas svejkism inspirerad av den tappra soldaten Svej. Genom ordagrann och bokstavlig lydnad saboterade soldat Svej de order han fick av överordnade.

Det går inte att argumentera övertygande för att all lydnad eller all olydnad är bra. Som tur är har vi andra värden som är viktigare för oss, och för våra institutioner, än lydnad eller olydnad. Genom demokratiska samtal, som exempelvis civil olydnads-rättegångar, lyckas vi ibland tränga undan orättvis fördelning, och orätt förstörelse, av gemensamma resurser. Genom samtal och samarbete som inte underordnar sig någon fundamentalism bygger vi samhällen som förhoppningsvis blir mer demokratiska.

Per Herngren

2012-10-19, version 1.1